

**Karl Berglund, *Reading Audio Readers. Book Consumption in the Streaming Age*, London:
Bloomsbury Academic, 2024, 192 s.**

<https://doi.org/10.54797/tfl.v54i2.41089>

Karl Berglunds undersökning av ljudboksläsning vilar på den typ av material forskare sällan har tillgång till, nämligen data inifrån industrin om individuella användares beteenden. Det rör sig alltså om data ned på minut- och timnivå – vad gäller hur mycket tid bokströmmare spenderar respektive när på dygnet de gör det och på vilka enskilda titlar de lägger sin tid. Med andra ord precis den information som styr branschens rekommendationsalgoritmer och som den själv löpande analyserar för att optimera sin produkt och sin lönsamhet. Konkret handlar undersökningen om Storytel, den dominerande aktören på den skandinaviska ljudboksmarknaden (och sedan 2016 ägare av anrika Norstedts), vars största konkurrent är Bonnierägda BookBeat. Berglunds bok är rik på klagörande redogörelser, goda iakttagelser och kloka resonemang, underbyggda av datorstödda metoder och kalibrerade av kvalitativa kontextualiseringar. Och även om fokus är på det helt samtida – eller rättare: på perioden januari 2014 till april 2021 – ges tankegångarna och resultaten hela tiden historisk relief, vilket är angeläget då fenomenet i sig tycks innebära en påtaglig förändring av såväl läspraktiker som bokförsäljning. Det senare, alltså bokförsäljning, är en term som i sig blir alltmer daterad när man vill förstå viktiga segment av dagens bokmarknad.

Boken är uppdelad i en inledning, sex analyskapitel och en kort avslutande reflexion. I det första empiriska kapitlet placeras de strukturförändringar som pågår in i ett längre historiskt perspektiv samt föreslås en konkret modell för hur prenumerationsbaserad bokströmning kan förstås och studeras, det vill säga en uppdaterad variant av Robert Darntons sedan 1982 välbekanta *communications circuit* (och av andra kanske mindre kända försök att fånga systemets dynamik). Det nya är framför allt distributörens och distributionssättets centrala roll liksom vilken återkoppling som verkligen får genomslag i systemet.

Därefter följer ett kapitel som undersöker vad som dominerar bland de mest strömmade titlarna, bland *beststreamers*. (Bästsäljare

är alltså en term som inte passar i sammanhanget, då faktiskt inga böcker byter ägare här.) Någon överraskning är det väl inte att romantik och kriminallitteratur hamnar i topp, men dominansen blir i det här sammanhanget än större än i traditionell bokförsäljning, och Berglunds förklaringar inkluderar såväl mediespecifika aspekter som prenumerantstockens sammansättning och uppläsarnas roll. Det tredje kapitlet diskuterar hur betydelsen av *frontlist* och *backlist* omförhandlas, för både bransch och läsvanor, i och med bokströmningSPrenumerationerna. Det handlar alltså om nytugivna respektive äldre lagerförda titlar, där de senare i strömningssammanhang förstås inte finns i ett fysiskt lager utan i ett digitalt arkiv, åtkomligt genom ett par klick och i sin helhet inkluderat i prenumerationen. Att något är nytt kommer fortsatt att spela roll, men när "allt", oavsett publiceringsdatum, är omedelbart tillgängligt kommer sannolikt faktorer som aktualitet och relevans att spela allt större roll. Och vad just du troligen upplever som aktuellt och relevant baseras visserligen på dina tidigare val, men väl så mycket på aggregerade data från hela prenumerantstockens beteende. Den likriktning som följer kan i sin tur förmodas ha effekter på vad förlagen vill ge ut och författarna finner det lönt att försöka få publicerat. Lägg till detta att distributör, förlag och författare har kunskap om när på minuten läsarna tröttnar och slutar lyssna på en berättelse. Distributören (eller om det är själva distributionsformen) sätter agendan.

Uppläsarnas roll för prenumeranternas vilja att välja en specifik titel liksom deras benägenhet att verkligen fullfölja läsningen/lyssningen är i fokus i bokens fjärde kapitel. Det finns en ofta uttryckt förmodan inom forskningen, baserad på intervjustudier och fokusgrupper, att individuella uppläsare har en mycket stor, rentav avgörande betydelse. Visst spelar enskilda stjärnor roll, men Berglunds empiri ger inget stöd för att de är så betydelsefulla. Författare, inklusive att följa en hel serie av samme författare, och genre tycks trumfa uppläsare. En mjukare tolkning av uppläsarens betydelse som Berglund antyder är att läsarna föredrar en "bra" uppläsare men avbryter eller påbörjar aldrig titlar med mindre bra läsare.

Bokens femte kapitel analyserar när ljudböcker konsumeras – alltså när på dygnet, på vilka veckodagar och under vilka månader man lyssnar mer eller mindre. Här framträder bland annat stora skillna-

der i mönstren mellan e-böcker och ljudböcker. Ett särskilt intresse ägnas olika typer av läsarkategorier, där inte minst nattläsarna är en intressant men svårtolkad grupp. Att en hel del har med boken som sömnmedel att göra står dock klart, för som Berglund torrt konstaterar (här i min översättning) har ljudboken ”den fördelen att man kan läsa i fullständigt mörker och med slutna ögon, vilket är två viktiga faktorer för att somna” (s. 133). Även det sjätte och avslutande analyskapitlet ägnas läsarkategorier, men denna gång utifrån hur de konsumerar ljudböcker. Här urskiljs tre särskilt intressanta grupper: omläsarna (*repeaters*), de ombytliga och otåliga läsarna som ofta långt ifrån att lyssna klart hoppar vidare till nästa titel (*swappers*) och de mer eller mindre ständigt läsande läsarna (*constant readers*). *Repeaters* respektive *swappers* påminner förstås om vad Rolf Engelsing 1976 och för det slutande 1700-talet diskuterade i termer av en övergång från en intensiv till en extensiv läsart. Intensivläsningen gör stark comeback i och med ljudbokströmningen, låt vara att en försvarlig del av all omläsning sannolikt handlar om sömn. Och storkonsumerande och ständigt omläsande *swappers* maxar vad medieformen och prenumerationsupplägget medger.

I den avslutande reflexionen lyfter Berglund fram tre punkter: att ljudboksboomen verkligen förändrar läspraktikerna, ja, att läsning i vår tid kan vara något tämligen annat än vad vi traditionellt har förstått med läsning; att strömning (som enligt den rådande affärsmodellen innebär att distributören betalar förlaget per konsumerad minut) gör gränsen mellan försäljning och konsumtion oskarp, och att den feedback som är inbyggd i systemet innebär att utgivningen påverkas på berättelsenivå; samt – som en appell med ett blygsamt påpekande om att han själv bara skrapat på ytan – att den här typen av användardata kombinerade med datorstödda metoder rymmer stora möjligheter för bok-, litteratur- och läsforskningen.

Som alla bra undersökningar triggas även Berglunds nyfikenheten. I något fall hade den kanske kunnat stillas redan. Mina anmärkningar får främst ses som en önskan om en fortsättning. Delar folk i någon större utsträckning på prenumerationer (som ju är vanligt i fråga om andra strömningstjänster), och vad skulle det i så fall innebära för resultaten? Är kanske de värsta bokslukarna sedda som enskilda prenumerantbeteenden i själva verket en fråga om läsning i

skift? Det råder utifrån Berglunds bok ingen tvekan om att det finns många olika läsartyper. Men man undrar också om det är möjligt att spåra inte bara var någonstans i texten någon slutar läsa eller hur stor del av ett verk som konsumeras utan även mer precist ringa in ett eventuellt hoppande fram och åter i en och samma text. En läsartyp som inte tas upp representeras av en vän till mig. Hon läser alltid slutsidorna innan ett beslut tas om huruvida boken faktiskt ska läsas från början. Och vilken betydelse för resultaten har den formidabla tillväxten i fråga om prenumeranter under perioden i fråga? Det rör sig trots allt (för en del av analyserna) om en period på över sju år, därtill beskriven som en boom, och inte ett fruset ögonblick. Den inbyggda paradoxen att riktigt flitiga användare också är de dyraste (eftersom distributören betalar per minut till producenten) adresseras, men inte minst här vore det intressant att gå vidare. Detta innebär ju att den egentligen bästa prenumeranten för Storytel (och andra med motsvarande upplägg) är den som faktiskt lyssnar så lite som möjligt på så billiga titlar som möjligt, ja, helst inte lyssnar alls. Tanken har rimligen slagit folk i branschen, och man undrar vilka mått och steg den eventuellt har lett till. Samtidigt är det förstås upplagt för mindre renhåriga aktörer att försöka manipulera systemet.

Ljusboksläsning kan man som sagt ägna sig åt i mörker och med slutna ögon. Men också när man kör bil, styrketränar eller diskar. Att däremot pendling (*commuting*) i sig skulle kvala in på listan över sysslor som först numera går att ägna sig åt samtidigt som läsning, vilket upprepas flera gånger (s. 4, 120, 130), är en av få plumpar i protokollet. Här finns i själva verket – om pendlingen sker med annat än egen häst, cykel eller bil – en mycket lång tradition av läsning. En annan plump står förlaget ensamt för: Återgivningen av diagrammen är dålig; vid ett tillfälle (s. 148) hänvisas rentav till den färg som förlaget verkligen borde ha kostat på denna bok.

Karl Berglund har med *Reading audio readers* förvisso mer än skrapat på ytan, och hans bok kommer framgent att vara en given utgångspunkt, inspiration och diskussionspartner i den typ av forskning han med rätta uppmuntrar till. Till förtjänsterna hör också Berglunds förmåga att begripliggöra statistiska förhållanden och finesser som kanske inte varje humanist är på det klara med liksom det återkommande påpekandet att mönster på aggregerad nivå *inte* kan

översättas till ”den typiske läsaren” och att de individuella läsarna i själva verket är en mycket heterogen samling.

Patrik Lundell

***Uppmärksamhet. En antologi*, red. Gustav Borsgård, Jenny Jarlsdotter-Wikström, Tora Lane,
Stockholm: Bokförlaget Faethon, 2024, 212 s.**

<https://doi.org/10.54797/tfl.v54i2.41092>

Som recensent av antologin *Uppmärksamhet* ska jag erkänna att jag läste baksidestexten innan jag läste själva boken. Samma text hittar man även på *Bokus* säljsida som beskrivning av boken. Det är alltså troligt att denna paratext är något som en presumtiv läsare/konsument tar del av först och som skapar vissa förväntningar på boken. Baksidestexten lyder så här i sin helhet:

Litteraturforskaren Toril Mois böcker *Språk och uppmärksamhet* (2017) och *Revolution of the Ordinary* (2017) berör båda frågor om skönlitteraturens och läsningens förhållande till uppmärksamhet. Denna antologi tar avstamp hos Moi i syfte att undersöka vad litteraturläsning kan göra för människans uppmärksamhet i en fragmentiserad samtid där olika typer av nya medier ständigt gör anspråk på vår tid och våra sinnen. När uppmärksamheten utarmas, köps upp och saluförs – vilken position har dikten, romanen och den tröga eller immersiva läsningen? Och hur kan uppmärksamhet förstås och problematiseras som vara, norm, ideal eller strävan?

Antologin samlar bidrag från nio forskare som alla närmar sig Mois böcker utifrån olika infallsvinklar.

Utifrån denna baksidestext tänker man sig en samling bidrag som verkligen satt sig in i Mois arbeten, och utifrån en gedigen redogörelse av hennes tankar själva tänker vidare om litteratur och uppmärksamhet. Antingen i Mois efterföljd eller genom initierad kritik av Moi. Det är dock inte i särskild stor utsträckning detta som boken